

การใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสานในการปฏิบัติการในชุมชน

ยุพา วงศ์ไชย

คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิวัฒนาการของวิธีการสังคมสงเคราะห์ทุกประเภท : กำเนิดของการสังคมสงเคราะห์ผสมผสาน

วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในฐานะสังคมศาสตร์ประยุกต์มีจุดหมายเพื่อให้คนและสังคมสามารถปะทะสังสรรค์กันอย่างดี โดยที่คนมีความสุขสมควรแก่อัตภาพและสังคมดำเนินไปอย่างเรียบร้อย วิธีการ (Method) เพื่อบรรลุจุดหมายนี้มีอยู่ ๕ วิธีการ คือ ๑. การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย ๒. การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน ๓. การจัดระเบียบชุมชน (ซึ่งแยกออกเป็น ๓ รูปแบบการดำเนินงานคือ การพัฒนาชุมชน การวางแผนเพื่อสังคมและการปฏิบัติการเพื่อสังคม)^๑ ๔. การบริหารงานสังคมสงเคราะห์ และ ๕. การวิจัยสังคมสงเคราะห์ ความแตกต่างของวิธีการเหล่านี้อยู่ที่ประเภทของผู้รับบริการ (Client System) รูปแบบการดำเนินงาน คุณสมบัติของผู้ให้บริการ ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการให้บริการ กลวิธี (Strategy) การดำเนินงาน ฯลฯ เป็นต้น

กำเนิดและวิวัฒนาการของวิธีการสังคมสงเคราะห์ทั้ง ๕ ประเภทนั้นมีความแตกต่างกันและไม่พร้อมกัน โดยขึ้นอยู่กับตัวแปรต่าง ๆ เช่น ปัญหาสังคม จำนวนของผู้ต้องการรับบริการ อุปสรรคและข้อขัดข้องในการให้บริการและที่สำคัญที่สุดคือวิวัฒนาการของศาสตร์ที่เกี่ยวข้องซึ่งได้แก่สังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ ในตอนต้น ๆ สังคมสงเคราะห์เป็นไปในรูปการกุศลซึ่งเป็นการให้ที่ปราศจากจุดหมายและหลักการ เมื่อมีปัญหาสังคมตึงเครียดมากขึ้น ผู้ต้องการรับบริการมีจำนวนมากขึ้น แต่ทรัพยากรต่าง ๆ มีจำกัดเกินกำลังความสามารถของผู้ที่ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ (ซึ่งแต่ก่อนเรียกกันว่า “นักบุญ”) จะสรรหาให้ได้เพียงพอ แนวความคิดเรื่องการทดสอบความต้องการ (Means Test) จึงเกิดขึ้น นี่คือจุดเริ่มต้นของหลักการการสังคมสงเคราะห์เฉพาะรายซึ่งเป็นวิธีการที่เก่าแก่ที่สุด

วิวัฒนาการของสังคมสงเคราะห์เฉพาะรายดำเนินมาอยู่ระยะหนึ่งจนสามารถกล่าวได้ว่า

๑. Jack Rathman, "Three Models of Community Organization, Practice" in Fred. M. Cos, et al, *Strategies of Community Organization*, Itasca : F.E. Peacock Publishers, Inc., 1970 p. 20-36.

เป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ที่มีระบบระเบียบเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ นักสังคมสงเคราะห์ก็ยังคงตระหนักว่าไม่สามารถแก้ปัญหาจำนวนผู้รับบริการซึ่งนับวันแต่จะมีมากขึ้นได้ การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชนจึงเกิดขึ้น และเป็นที่ยอมรับว่าการแก้ไขปัญหาของสมาชิกกลุ่มโดยใช้พลวัตกลุ่มเป็นเครื่องมือนั้นสามารถทำให้สังคมสงเคราะห์บรรลุจุดหมายรวดเร็วยิ่งขึ้น และเป็นวิธีการที่ประหยัด เพราะสามารถให้บริการแก่คนที่ละหลาย ๆ คน อย่างไรก็ตามนักวิชาการและนักสังคมสงเคราะห์ก็ยังไม่พอใจจึงมีการจัดระเบียบชุมชนเกิดขึ้นด้วยเหตุผลที่สำคัญที่ว่าเป็นวิธีที่ประหยัดกว่า ได้ผลมากกว่า เพราะสามารถแก้ไขป้องกันปัญหาให้คนทั่วทั้งชุมชน แม้จะมีวิธีการทั้งสามวิธีดังกล่าว นักวิชาการและนักสังคมสงเคราะห์ก็คิดต่อไปว่าการจะให้บริการแก่บุคคลกลุ่มและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นองค์การสังคมสงเคราะห์มีส่วนผลักดันไม่น้อย นักสังคมสงเคราะห์ผู้ให้บริการเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ หากการบริหารในองค์การมีประสิทธิภาพย่อมส่งผลให้การให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ต่อคน กลุ่มและชุมชนมีประสิทธิภาพด้วย จึงทำให้มีการบริหารงานสังคมสงเคราะห์ เป็นวิธีการซึ่งจำเป็นต่อนักสังคมสงเคราะห์ผู้ต้องเกี่ยวข้องและรับผิดชอบต่อการบริหารองค์การ นอกจากนั้นนักวิชาการและนักสังคมสงเคราะห์ยังตระหนักถึงคุณค่าของ

การวิจัย เพราะผลวิจัยไม่ว่าจะเป็นเรื่องของธรรมชาติของปัญหาหรือวิจัยประเมินผลการให้บริการ ย่อมส่งผลสนับสนุนการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ทุกขั้นตอน ในที่สุดการวิจัยสังคมสงเคราะห์ จึงเป็นที่ยอมรับในฐานะบริการทางอ้อม (Indirect Service) เช่นเดียวกับการบริหารงานสังคมสงเคราะห์ ในขณะที่การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชนและการจัดระเบียบชุมชนถือว่าเป็นการให้บริการโดยตรง (Direct Service)

เมื่อไม่นานมานี้เองนักวิชาการและนักสังคมสงเคราะห์ได้ทบทวนลักษณะวิธีการปฏิบัติงานทั้ง ๕ ประเภทที่กล่าวมาแล้ว มีความเห็นว่าความแตกต่างของวิธีการต่าง ๆ นั้น มิได้อยู่ที่จุดหมายและหลักการ หากต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น บางครั้งการปฏิบัติงานก็ต้องใช้วิธีการต่าง ๆ คาบเกี่ยวกัน ผสมกัน เช่นในการให้บริการเป็นกลุ่ม นักสังคมสงเคราะห์จำเป็นต้องดูแลรับผิดชอบสมาชิกกลุ่มเป็นราย ๆ ไป นั้นย่อมหมายถึงนักสังคมสงเคราะห์ต้องใช้ทั้งการสังคมสงเคราะห์เฉพาะรายและการสังคมสงเคราะห์กลุ่มชนในเวลาเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีการตั้งคำถามว่า จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องแยกประเภทวิธีการสังคมสงเคราะห์ให้มีมากมายและสับสนทั้ง ๆ ที่ทุก ๆ วิธีการก็มีจุดหมายหลักการ และขั้นตอนในการดำเนินงานเหมือนกัน ในที่สุดก็แบ่งสังคมสงเคราะห์ออกเป็นเพียง

๓ ประเภทคือสังคมสงเคราะห์จุลภาค (Micro Social Work) สังคมสงเคราะห์มัชฌิมภาค (Mezzo Social Work) และสังคมสงเคราะห์มหภาค (Macro Social Work) โดยพิจารณาจากขอบเขตและจำนวนผู้รับบริการเป็นประเด็นสำคัญในการพิจารณา

ปัญหาที่เกิดขึ้นตรงที่จะกำหนดขอบเขตให้ชัดเจนได้อย่างไรว่าอะไรคือ จุลภาค อะไรคือ มหภาค และอะไรคือมัชฌิมภาค ในที่สุดจึงเกิดวิธีการซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมาในปัจจุบันคือ วิธีการสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสาน ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการแบบครบวงจรที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกลักษณะแห่งปัญหา ทุกระดับของผู้รับบริการ (บุคคล กลุ่ม องค์กรและชุมชน) โดยถือว่ากระบวนการสังคมสงเคราะห์ก็คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผน ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมศาสตร์อย่างหนึ่ง แต่การเรียนการสอนก็แยกกันเป็น สังคมสงเคราะห์จุลภาค และสังคมสงเคราะห์มหภาคอยู่^๒

ลักษณะของการสังคมสงเคราะห์ผสมผสาน

วิธีการสังคมสงเคราะห์ผสมผสาน มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากวิธีการสังคมสงเคราะห์แบบดั้งเดิมทั้ง ๕ ประเภทดังต่อไปนี้คือ:-

ประการที่ ๑ วิธีการสังคมสงเคราะห์ผสมผสานเป็นวิธีการซึ่งมุ่งแก้ไขปัญหาคือ

(Problem Oriented) คือให้ความสำคัญแก่ปัญหาที่ระบบผู้รับบริการมีอยู่ จุดหมายก็คือจะหาวิธีการอย่างไรที่จะแก้ไขป้องกันปัญหานั้นให้ได้

ประการที่ ๒ เมื่อจุดหมายของการสังคมสงเคราะห์ผสมผสานมุ่งที่การแก้ไขปัญหาให้หมดไปและป้องกันมิให้เกิดปัญหานั้น นักสังคมสงเคราะห์ประเภทนี้จะกำหนดลักษณะงาน (Task) และกิจกรรม (Activity) ให้ตรงกับจุดหมายที่มีอยู่เพื่อแก้ไขปัญหานั้นให้ได้

ประการที่ ๓ นักสังคมสงเคราะห์ผสมผสานจะไม่เข้มงวดอยู่กับวิธีการหรือกระบวนการอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่จะดำเนินการโดยใช้หลัก ขั้นตอนกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผน

ประการที่ ๔ วิธีการสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสานในฐานะกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผนอาจวิเคราะห์ได้ว่า คือลักษณะร่วมของวิธีการสังคมสงเคราะห์ดั้งเดิมทั้ง ๕ ประเภทนั่นเอง

ประการที่ ๕ นักสังคมสงเคราะห์ผสมผสานจะผสมผสานวิธีการสังคมสงเคราะห์ทั้ง ๕ ประเภทเข้าด้วยกัน โดยพิจารณาว่าจะใช้วิธีการใดในสถานการณ์ใด ใช้วิธีการใดมากน้อยกว่า

๒. การปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรปริญญาโทสังคมสงเคราะห์ ของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้แบ่งวิชาเกี่ยวกับทฤษฎีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ออกเป็น ๒ ระดับคือ สังคมสงเคราะห์จุลภาคและสังคมสงเคราะห์มหภาค แต่ในระดับปริญญาตรี ยังแบ่งออกเป็น ๕ วิธีการเช่นเดิมอยู่

กันก็แล้วแต่ลักษณะปัญหาและจุดหมายของการป้องกันแก้ไขปัญหานั้น ๆ จะเป็นตัวบังคับ

ประการที่ ๖ นักสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสานจะไม่ยึดถือทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งเป็นสรณะ จะไม่ให้ความสนใจคนมากกว่าสังคมหรือให้ความสนใจสังคมมากกว่าคน แต่ว่าผสมผสานทฤษฎีทุกทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อให้เข้าใจปัญหาของคนในสังคมอย่างชัดเจน เพื่อผลของการกำหนดแนวทางแก้ไขป้องกันปัญหาอย่างถูกต้อง

ประการที่ ๗ จุดหมายการแก้ปัญหาของการสังคมสงเคราะห์กว้างขวางในการแก้ปัญหา ระบบผู้รับบริการ หากพบว่าปัญหาของระบบผู้รับบริการนั้นมาจากระบบอื่นด้วย เช่น จากระบบแห่งปัญหาคือจากระบบสภาวะแวดล้อม การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาก็ต้องมุ่งที่ระบบสภาวะแวดล้อมด้วยและหากแก้ไขเพียงระบบผู้รับบริการแต่อย่างเดียว ปัญหาของระบบผู้รับบริการก็จะมีขึ้นอีกไม่มีสิ้นสุด

ตัวอย่างเช่น ผู้รับบริการติดยาเสพติด เมื่อนักสังคมสงเคราะห์ให้การช่วยเหลือและบำบัดรักษาหายขาดแล้ว แต่ในระบบสภาวะแวดล้อมของเขายังมีเพื่อนฝูงเสพอยู่ เขาก็จะกลับไปเสพอีกหรือเพื่อนบ้านของเขายังเป็นเจ้าของแหล่งค้ายาเสพติดอยู่ใกล้ ๆ นั้นเองเป้าหมายการแก้ปัญหาจะต้องกว้างขวาง คือดำเนินการกับผู้ค้ายาเสพติดและเพื่อนฝูงของเขาด้วย

ประการที่ ๘ นักสังคมสงเคราะห์ผสมผสานจะมองและแก้ปัญหาทั้ง “แนวกว้าง” และ “แนวลึก” เมื่อขอบเขตมากมายเช่นนี้ นักสังคมสงเคราะห์ผสมผสานจะต้องสร้างทีมนักวิชาชีพ (Professional Team) เพื่อจะร่วมกันทำงานแบบระบบสหศาสตร์ (Interdisciplinary) เพื่อให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผนนี้บรรลุจุดหมายอย่างแท้จริง

ทฤษฎีพื้นฐานสนับสนุนการสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสาน

ทฤษฎีในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ ทฤษฎีสันับสนุนการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ทฤษฎีเหล่านี้เป็นทฤษฎีทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ทั่ว ๆ ไป ซึ่งจะทำให้นักสังคมสงเคราะห์เข้าใจพลวัตของคนและสังคมดีพอจนสามารถวิเคราะห์และประเมินปัญหาเพื่อดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับทฤษฎีประเภทนี้นักสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสานจะต้องรู้และเข้าใจเช่นเดียวกับนักสังคมสงเคราะห์ประเภทอื่น ๆ ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือ ทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ (Theory of Social Work Practice) ซึ่งเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินงานให้บรรลุจุดหมาย วิธีการสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสานมีทฤษฎีพื้นฐาน-สนับสนุนเป็นหลักอยู่สองทฤษฎี คือ ทฤษฎีแห่งระบบและทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผน

ผู้เขียนจะไม่เสนอแนวความคิดหลักของ ทฤษฎีทั้งสองนี้ แต่จะขอสรุปเพียงแนวความคิด ของทฤษฎีทั้งสอง ซึ่งประยุกต์ใช้ในกระบวนการ สังคมสงเคราะห์ผสมผสานซึ่งมีดังต่อไปนี้ :-

(๑) การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ถือว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผนโดยอยู่บนฐานสมมติ (Assumption) ที่ว่า ทุกอย่างในโลกนี้เปลี่ยนแปลงได้รวมทั้งคน กลุ่มองค์กร และชุมชน หากมีกระบวนการเปลี่ยนแปลง ดำเนินไปอย่างมีระบบระเบียบ

(๒) กระบวนการดำเนินงานอย่างมีระบบ ระเบียบในงานสังคมสงเคราะห์ย่อมจะต้องดำเนิน ตามกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผนซึ่งมี ขั้นตอนสำคัญ ๆ ดังนี้:-

ขั้นตอนที่ ๑ พัฒนาความคิดที่จะเปลี่ยนแปลง

- ๒ สร้างความสัมพันธ์ที่จะเป็น ประโยชน์ในกระบวนการ เปลี่ยนแปลง
- ๓ ดำเนินการเปลี่ยนแปลง
- ๔ สร้างความมั่นคงให้กับ การเปลี่ยนแปลง
- ๕ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในเมื่อ กระบวนการเปลี่ยนแปลง สิ้นสุด^๓

(๓) นักสังคมสงเคราะห์จะต้องเชื่อว่า ทุก ระบบในกระบวนการสังคมสงเคราะห์นั้นมีความ สำคัญเท่ากัน และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน จาก แนวความคิดจากทฤษฎีแห่งระบบนี้ ทำให้ นักสังคมสงเคราะห์จำแนกกระบวนการสังคม สงเคราะห์ ประกอบด้วย ๔ ระบบคือ ระบบผู้ให้ บริการ ระบบผู้รับบริการ ระบบแห่งปัญหา และระบบดำเนินการ ซึ่งทุกระบบนี้อยู่ในและ รับอิทธิพลจากระบบสภาวะแวดล้อม และใน การดำเนินงานทุกขั้นตอนจะต้องพิจารณาใน ระบบต่าง ๆ เหล่านี้ไปพร้อมกันตลอดเวลา มิใช่ ให้ความสนใจแต่ระบบผู้รับบริการเท่านั้น

(๔) ในการวิเคราะห์และประเมินปัญหา ในกระบวนการสังคมสงเคราะห์จะต้องดูขอบเขต (Boundary) ของแต่ละระบบว่าอยู่ ณ ที่ใด และมีโครงสร้างอย่างไร ปัญหาจากระบบใดบ้าง และมีผลกระทบต่อระบบอื่น ๆ อย่างไร หาก วิเคราะห์ได้แล้วว่าเป็นอย่างไร ย่อมแก้ไขและ บั๊องกันได้โดยกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็น วิทยาศาสตร์

(๕) ในการวิเคราะห์และประเมินปัญหา นั้น จะต้องไม่ให้ความสนใจในระบบใดระบบ หนึ่งมากกว่า トラบใดที่นักสังคมสงเคราะห์เอน เียงไปในระบบใดระบบหนึ่งไม่ว่าจะตั้งใจหรือ ไม่ตั้งใจก็ตาม トラบนั้นกระบวนการต่าง ๆ จะ

๓. Ronald Lippitt, et al, The Dynamics of Planned Change, New York : Harcourt, Brace & World, Inc., 1958 p. 130

ผิดพลาดทันที เพราะเมื่อการวิเคราะห์และประเมินปัญหาผิดพลาด การกำหนดวิธีดำเนินการก็ผิดพลาดตามไปด้วย

(๖) ปัญหาของระบบผู้รับบริการ มีขึ้นเพราะความขัดข้องในองค์ประกอบของระบบนั้น จึงทำให้เกิดความไม่มีระเบียบ (Black Block) หรือเลวร้ายจนถึงขนาดจะสูญเสียเสื่อมสลาย (Entropy) แม้ว่าโดยธรรมชาติของระบบทุกระบบในโลกนี้จะพยายามรักษาภาวะดุลยภาพ (Equilibrium) ก็ตามที นักสังคมสงเคราะห์ จะต้องพยายามค้นหาสาเหตุแห่งความไม่มีระเบียบหรือความเสื่อมสลายของระบบนั้นให้ได้ เพื่อช่วยให้ระบบต่างๆ ดำรงอยู่ในภาวะดุลยภาพนั้นให้ได้พร้อมกับป้องกันมิให้สภาพของระบบไปสู่ความผิดปกติดังกล่าวด้วย

เงื่อนไขของการสังคมสงเคราะห์ผสมผสาน

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นว่า การสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสานเป็นเสมือนวิธีการสังคมสงเคราะห์ครอบจักรวาลซึ่งจะประยุกต์ใช้ได้ในทุกปัญหา ทุกสภาพการณ์และทุกประเภทของระบบผู้รับบริการ แต่ความเป็นจริงแล้วผู้เขียนมีความเห็นว่าในลักษณะของสังคมไทย การสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสานจะประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในระดับชุมชนมากกว่าในระดับบุคคลและกลุ่ม

เงื่อนไขของวิธีการสังคมสงเคราะห์ผสมผสาน คือการแจกแจงและวิเคราะห์ระบบแห่งปัญหาอย่างละเอียดรอบคอบ การดำเนินการตามวิธีสังคมสงเคราะห์ผสมผสานจะบรรลุผลสำเร็จอยู่ที่เงื่อนไขในการกำหนดขอบเขตของระบบต่าง ๆ หากกำหนดและวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้องแล้วก็สามารถทำให้ขั้นตอนต่อไปดำเนินไปอย่างเที่ยงตรง ถูกต้องยิ่งขึ้น เงื่อนไขนี้สำคัญมากและดำเนินไปได้ยาก โดยเฉพาะในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม ในการแก้ไขปัญหาระดับบุคคล การจะวิเคราะห์ระบบต่าง ๆ ในบุคคลและส่วนที่เกี่ยวข้องเป็นการศึกษาในแนวลึก แน่นนอนที่สุดจะต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์ทางพฤติกรรมศาสตร์อย่างลึกซึ้ง หากจะเปรียบเทียบกับ การดำเนินงานในแนวกว้างกับระบบชุมชนและองค์การ นักสังคมสงเคราะห์จะพบว่าสามารถที่จะกำหนดขอบเขต โครงสร้างและวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ได้ง่ายกว่า

นอกจากนั้นในขั้นตอนการดำเนินการ นักสังคมสงเคราะห์จะเห็นว่าวิธีการสังคมสงเคราะห์ผสมผสาน ซึ่งต้องอาศัยทีมนักวิชาชีพที่จะร่วมทำงานในระบบสหศาสตร์ก็เป็นไปได้ยากเช่นเดียวกับการทำงานเป็นทีม นักวิชาชีพนั้นเพียงจะเป็นที่ยอมรับกันเมื่อไม่นานมานี้เองและสาเหตุหนึ่งก็คือการไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน เช่นมีความเห็นว่า แพทย์จะต้องเหนือกว่าพยาบาล

อาจารย์มหาวิทยาลัยมีสถานภาพสูงกว่าครูประ-
ชาบาลความรู้สึกเช่นนี้ทำให้การทำงานเป็นทีม
นักวิชาชีพดำเนินไปได้ยาก เพราะความสำเร็จ
ของกระบวนการสังคมสงเคราะห์ในระดับบุคคล
ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระดับวิชาชีพ (Profes-
sional Relationship) ที่เหมาะสมระหว่างนักสัง
คมสงเคราะห์กับผู้รับบริการระหว่างผู้รับบริการ
กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง และอีกประการหนึ่งใน
ลักษณะวัฒนธรรมของไทย คนไทยมีบุคลิก
ภาพแบบไม่เปิดเผย การจะให้บุคคลที่ละหลายๆ
คนมาข้องเกี่ยวกับปัญหาและชีวิตส่วนตัวของ
เขานี้เป็นเรื่องที่ทำได้ไม่ถนัด เมื่อผู้รับบริ
การไม่เต็มใจที่จะรับบริการเช่นนั้น กระบวน
การให้ความช่วยเหลือที่ถูกต้องย่อมไม่มีวันบรรลุ
ผลสำเร็จ จากเงื่อนไขนี้พอเพียงที่จะสรุปว่าการ
สังคมสงเคราะห์ผสมผสานจะประยุกต์ใช้ได้ดี
ในประเทศไทยเฉพาะในระดับชุมชนและองค์
การเท่านั้น

การใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์ผสมผสาน
ในชุมชนประเทศไทย : พิจารณาจากโครง
สร้างแห่งอำนาจ

ลักษณะของปัญหาในชุมชนไทยนี้อาจจะ
กล่าวได้ว่าเป็นชุมชนซึ่งมีปัญหาลับซับซ้อน
แม้ว่าในชุมชนใดชุมชนหนึ่งจะมีลักษณะปัญหา
พิเศษสำคัญ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาของยุว
อาชญากร แต่ทุกชุมชนก็จะมีปัญหาหลักปัญหา

หนึ่งอันเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนไทย และ
เป็นปัญหาซึ่งแก้ไขได้ยาก ปัญหาเหล่านั้นได้แก่
ปัญหาความยากจน ปัญหาความรู้ ปัญหาสุข
ภาพอนามัย ซึ่งเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน
ภาระหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์แทนที่จะมา
แก้ปัญหาลักษณะซึ่งจะต้องใช้ทักษะพิเศษ
และแก้ปัญหาลักษณะ “แนวลึก” และให้บริการอย่าง
จริงจัง (Intensive Treatment) กลับต้องมาแก้
ในปัญหาพื้นฐานของชุมชนควบคู่กันไปด้วย ที่
เป็นเช่นนี้สาเหตุหนึ่งมาจากการที่ประเทศไทย
ไม่มี พ.ร.บ. ประกันสังคม นักสังคมสงเคราะห์
จึงต้องมารับผิดชอบเรื่องปัญหาพื้นฐานอีกทาง
หนึ่งด้วย

ลักษณะเด่นอีกอันหนึ่งของสังคมไทยคือ
เรื่องโครงสร้างแห่งอำนาจในชุมชน ก่อนที่จะ
เข้าไปแก้ไขปัญหา นักสังคมสงเคราะห์ชุมชน
จะต้องศึกษาชุมชนทุกแห่งทุกมุม เพื่อที่จะรู้จัก
และเข้าใจชุมชนมากที่สุด มากพอที่จะกำหนด
กลวิธีในการดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง สิ่งสำคัญ
ที่สุดที่นักสังคมสงเคราะห์ชุมชนจะให้ความสนใจ
ก็คือ โครงสร้างแห่งอำนาจของชุมชนนั้น เพราะ
โครงสร้างแห่งอำนาจนี้จะช่วยกำหนดกลวิธีใน
การดำเนินงาน เราอาจจะกล่าวได้ว่า หากจะ
แบ่งประเภทของชุมชนตามโครงสร้างแห่งอำนาจ
จะแบ่งออกได้เป็นชุมชนแบบเจ้าขุนมูลนาย
(Elitistic Society) และชุมชนแบบพหุนิยม
(Pluralistic Society) ความแตกต่างที่ชัดเจน

คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อชุมชน ในชุมชนประเภทแรกจะมีคนเพียงไม่กี่คนที่จะมีส่วนในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจเพื่อชุมชน ในขณะที่ชุมชนแบบพหุนิยมนั้นทุกคนทุกกลุ่มและทุกองค์การในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในชุมชนโดยกระบวนการประชาธิปไตย เพราะทุกคนทุกกลุ่มทุกองค์การมีโอกาสเข้ามารักษาผลประโยชน์ในชุมชน ในขณะที่ชุมชนแบบเจ้าขุนมูลนายเป็นไปในทางตรงกันข้าม

จากลักษณะทั้งสองที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะทำให้เราสรุปได้ว่าชุมชนไทยเป็นชุมชนที่เราไม่อาจจะคาดหวังอะไรได้มากนัก เพราะมีลักษณะเป็นชุมชนแบบเจ้าขุนมูลนายมากกว่าพหุนิยม นอกเหนือจากลักษณะที่เป็นปัญหาพื้นฐานที่ยากจะแก้ไขแล้ว ยังมีโครงสร้างแห่งอำนาจในชุมชนซึ่งไม่เอื้ออำนวยให้ปัญหาเหล่านั้นลดน้อยลงไป โดยที่คนในชุมชนทุกคนมีน้ำจิตน้ำใจจะแก้ไขปัญหาพร้อมกันด้วยพลังของชุมชน กลับแก้ไขปัญหาอะไรไม่ได้ด้วยประชาชนในชุมชนเอง ตรงกันข้ามกลับมีลักษณะปัญหาเพิ่มขึ้น คือความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันระหว่างชนชั้น ช่องว่างระหว่างคนรวยคนจนและการกระจายรายได้ที่ไม่ยุติธรรมเท่าที่ควร ทำให้ปัญหาของชุมชนในประเทศไทยซ้ำซ้อนเป็นทวีคูณ

จากเงื่อนไขของวิธีการสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสานที่ผู้เขียนได้กล่าวมาแล้วว่าเป็นวิธีการครอบครัวवाद ซึ่งแก้ไขปัญหาชุมชนได้ทั้งแนว

กว้างและแนวลึก เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยแล้วจะประสบผลสำเร็จได้เพียงการแก้ไขปัญหาในแนวกว้างเท่านั้น เพราะเมื่อพิจารณาลักษณะของปัญหาในชุมชนและบวกกับโครงสร้างแห่งอำนาจในชุมชนแล้ว ทำให้ผู้เขียนมีความเชื่อว่าวิธีการสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสาน ซึ่งเป็นวิธีการสงเคราะห์แบบครอบครัวवादนั้นเหมาะกับชุมชนไทยซึ่งมีปัญหาแบบครอบครัวवादยิ่งนัก เพราะการแก้ไขปัญหามุมชนในลักษณะชุมชนไทยนั้นต้องพัฒนาใน “แนวกว้าง” แม้จะตระหนักถึงความสำคัญของ “แนวลึก” ก็ไม่มีโอกาสกระทำได้ง่ายนัก

การศึกษา : การใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสานในโครงการวิจัยปฏิบัติการใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์ในงานวางแผนครอบครัว

ผู้เขียนได้มีโอกาสร่วมในโครงการวิจัยปฏิบัติการ เรื่อง Integration of Family Planning and Population Education in Community-Based Development Program Through Social Work ของ International Federation of Social Workers และ International Association of Schools of Social Work ในฐานะ Action Director ฝ่ายประเทศไทย โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจะค้นพบว่า หากนักสังคมสงเคราะห์จะปฏิบัติงานในบริการเรื่อง

วางแผนครอบครัวและประชากรศึกษานั้นจะทำ
ได้อย่างไร ส่วนวัตถุประสงค์รองลงไปสำหรับ
ประเทศไทยคือเพิ่มจำนวนผู้วางแผนครอบครัว
สนับสนุนให้คนในชุมชนจัดระบบการบริการ
ด้านสวัสดิการให้แก่ชุมชน ปรับปรุงสภาพแวดล้อม
ในชุมชนให้ดีขึ้น และสร้างบูรณการขึ้นมา
ระหว่างคน ๓ กลุ่มในชุมชนคือคนในสลัม พ่อ-
ค้า และคนชั้นกลาง โดยโครงการชุมชนนี้
ดำเนินในท้องที่ส่วนหนึ่งของซอยภูมิจิตร พระ-
โขง และในฐานะหัวหน้าฝ่ายผู้ดำเนินงานด้าน
สังคมสงเคราะห์ ผู้เขียนได้ตั้งเป้าหมายว่าจะใช้
วิธีการสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสานในการให้
บริการแก่คนในชุมชนนั้นซึ่งมีปัญหามากมาย

การพัฒนาความคิดที่จะเปลี่ยนแปลง: สร้างพลังในชุมชนเพื่อการพัฒนา

ในการดำเนินงานของคณะผู้ปฏิบัติงาน
หลังจากที่ได้วางแผนเฉพาะเพื่อจะดำเนินการให้
บริการให้บรรลุจุดหมายของโครงการแล้ว คณะ
นักสังคมสงเคราะห์ได้ชี้แจงแนะนำให้คนในชุม
ชนทราบโดยการพบปะผู้นำในชุมชน โดยการ
จดหมายติดต่อโดยตรง โดยการเขียนโปสเตอร์
และโดยการถ่ายภาพยนตร์และการพูดกับประชา
ชนที่เข้าชมภาพยนตร์ ฯลฯ พร้อมกันก็กระตุ้น
ให้คนในชุมชนตระหนักในปัญหาที่มีอยู่ กลุ่มที่
คณะผู้ปฏิบัติงานจัดเป็นหลักคือ กลุ่มกรรมการ
พัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มหนึ่งในหลายกลุ่ม

ซึ่งคณะผู้ปฏิบัติงานสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นหลักใน
การปฏิบัติงานในชุมชนนี้ คณะกรรมการพัฒนา
หมู่บ้านนี้เลือกโดยการแบ่งท้องที่ออกเป็น ๑๐
เขตทางภูมิศาสตร์ และกระตุ้นให้ประชาชนทุก
เขตเลือกผู้แทนขึ้นมาเขตละ ๒ คน เพื่อเป็นตัว
แทนในการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งคณะผู้ปฏิบัติงาน
ได้แจ้งให้ประชาชนทราบอย่างชัดเจนว่า บทบาท
และหน้าที่ของผู้แทนซึ่งจะเป็นองค์ประกอบของ
คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านนั้นมีหน้าที่อะไร
บ้าง กรรมการพัฒนาหมู่บ้านนี้มีหน้าที่ทำงาน
ร่วมกับคณะผู้ปฏิบัติงานในทุกขั้นตอนของการ
ดำเนินงาน ซึ่งหน้าที่ที่เด่นและทำได้ดีที่สุดคือ
เป็นตัวแทนระหว่างคณะผู้ปฏิบัติงานและประ-
ชาชนในชุมชน การกระตุ้นให้คนในชุมชนมี
ความต้องการที่จะรับรู้และร่วมดำเนินงาน หรือ
มีความห่วงใยในชุมชน มีพลังในชุมชน ฯลฯ
คณะผู้ปฏิบัติงานได้ปฏิบัติงานร่วมกับคณะกรรมการ
ดังกล่าวนี้ตลอดเวลา

ความสัมพันธ์ระดับวิชาชีพ : กุญแจสำคัญของ ความสำเร็จในโครงการ

ผู้ปฏิบัติงานตระหนักดีว่าในการปฏิบัติงาน
ในชุมชนนั้น หากปราศจากความร่วมมือจาก
ทุกคนทุกกลุ่มและทุกองค์การในชุมชน พอ
สมควรแล้ว กระบวนการเปลี่ยนแปลงย่อมไม่มี
วันบรรลุจุดหมาย ความสัมพันธ์ระดับวิชาชีพ
(Professional Relationship) นี้ต่างกับความ

สัมพันธ์ส่วนตัว (Personal Relationship) ในแง่ที่ความสัมพันธ์ระดับวิชาชีพนั้นมีขึ้นและสิ้นสุดเพราะงาน (Task) ที่จะทำร่วมกันในชุมชนโดยผู้ปฏิบัติงานพบว่าประชาชนจะยึดในตัวบุคคลมากกว่าหลักการ ประชาชนจะมองที่นักสังคมสงเคราะห์ในฐานะตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงว่าเป็นอย่างไร พอที่จะฝากความหวังไว้ได้หรือไม่ มีความรู้ความสามารถหรือไม่ ความสัมพันธ์จะเหมือนกับน้ำมันหล่อลื่นในเครื่องจักร เครื่องยนต์ ซึ่งจะต้องมีลักษณะที่ “พอดี” ไม่มีน้อยเกินไปหรือมีมากเกินไปจนเป็นความสัมพันธ์แบบส่วนตัววิธีการสร้างความสัมพันธ์ คณะผู้ปฏิบัติงานก็ทำได้โดยการเจรจาพูดคุยกับประชาชน การให้บริการแต่ละคนในรายที่ต้องการความช่วยเหลือพร้อมไปกับการพัฒนาความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงปรับปรุงชุมชน

การดำเนินการเปลี่ยนแปลงโดยวิธีการสังคมสงเคราะห์ผสมผสาน

การดำเนินงานในชุมชนนี้ได้กำหนดวิธีการ (Strategy) มาตั้งแต่ต้นว่าจะไม่มุ่งที่คนหรือที่กลุ่มหรือที่ชุมชนเป็นสำคัญแต่อย่างใด แต่มุ่งที่ปัญหาและความต้องการของประชาชนทั้งชุมชนเป็นหลักและกำหนดลักษณะงาน (Task) ตามปัญหาและความต้องการนั้นนอกเหนือจากการใช้วิธีการและเทคนิคต่าง ๆ ทางสังคมสงเคราะห์แล้ว คณะผู้ปฏิบัติงานยังใช้

เทคนิคอื่นๆ ซึ่งมีใช้เทคนิคทางสังคมสงเคราะห์ เช่นเทคนิคการสื่อสารกับมวลชน (Mass Contact) เป็นวิธีการในการติดต่อและสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนในตอนเริ่มต้นโครงการซึ่งอาศัยอาสาสมัครซึ่งเป็นนักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนเป็นกำลังสำคัญ สิ่งนี้มิใช่เทคนิคทางสังคมสงเคราะห์ แต่วิธีการสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสานนั้นจะต้องผสมผสานวิธีการทุกอย่างมาใช้เพื่อให้กระบวนการแก้ไขปัญหาประสบความสำเร็จให้ได้

นักสังคมสงเคราะห์และอาสาสมัครในโครงการได้กำหนดโครงการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาในชุมชน คนในชุมชนชี้ชัดเจนว่าปัญหาเร่งด่วนของคนในชุมชนคือปัญหาความยากจนและปัญหาสภาพแวดล้อมในชุมชน เป็นปัญหาซึ่งคนในชุมชนพร้อมและประสงค์ที่จะดำเนินการก่อนอื่น โครงการซึ่งนักสังคมสงเคราะห์และอาสาสมัคร (ซึ่งเป็นนักศึกษาในระดับปริญญาโททางสังคมสงเคราะห์) กำหนดได้แก่ โครงการทำสะพานทั่วหมู่บ้าน โครงการฝึกอาชีพ ในโครงการฝึกอาชีพนั้นมีการดำเนินงานแปลกออกไป โดยการจัดกลุ่มสตรีขึ้นเป็น ๒ กลุ่มคือกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าและกลุ่มทำดอกไม้ โดยมีครูผู้สอนวิธีการทำดอกไม้และเย็บเสื้อผ้างดงาม ส่วนปัญหาเร่งด่วนคือการทำสะพาน นักสังคมสงเคราะห์ได้เป็นตัวจักรกลในการกระตุ้นให้คนในชุมชน

รวมตัวกัน ออกเงิน ออกแรง ช่วยกัน ในการสร้าง สะพาน ของหมู่บ้าน ในทัศนะของคนในชุมชน มองเห็นว่าจุดหมายสำคัญคือการเปลี่ยนแปลงใน ด้านวัตถุ แต่ในทัศนะของนักสังคมสงเคราะห์ มียิ่งกว่านั้น กิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นเพียง เครื่องมือ (Tools) ที่จะนำไปสู่จุดหมายสูงสุด คือ ความสามารถและพลังของชุมชนที่มีมากพอ ที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชนในอนาคต ไม่ว่า ปัญหาอื่น ๆ จะเป็นอย่างไรชุมชนจะต้องแก้ไข ได้ โดยกระบวนการที่เป็นระบบระเบียบซึ่งเรียน รู้ในระหว่างที่นักสังคมสงเคราะห์ร่วมดำเนิ การอยู่ โดยลักษณะนี้นักสังคมสงเคราะห์ใช้วิธี การสังคมสงเคราะห์ผสมผสาน คือขณะที่ให้ บริการชุมชนทั้งชุมชน แต่ขณะเดียวกันก็ให้ บริการในกลุ่มและปัญหาของคนในกลุ่มโดย กระบวนการสังคมสงเคราะห์ซึ่งใช้พลังของกลุ่ม เป็นเครื่องมือและในขณะเดียวกัน สมาชิกกลุ่ม และ สมาชิกชุมชนแต่ละคนก็ยังคงต้องการรับ บริการตามลักษณะปัญหาและความต้องการที่ แตกต่างพิเศษเป็นราย ๆ ไป เพื่อให้สามารถ ที่จะแสดงหน้าที่ในฐานะสมาชิกกลุ่มสมาชิก ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เรียกว่าต้องอาศัย วิธีการสังคมสงเคราะห์ชุมชนด้วย สังคมสง- เเคราะห์เฉพาะรายด้วย ในขณะเดียวกันในฐานะ ของผู้ปฏิบัติงานและทั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านเป็นแกนนำ ในการทำงานร่วมกันย่อมถือ ว่าเป็นรูปองค์กรประการหนึ่งพบว่ามีลักษณะ

เป็นองค์การอรูปนัยมากกว่ารูปนัยก็ตามที่ ก็ถือ ว่าเป็นองค์การเพราะจัดขึ้นมาอย่างมีนโยบาย และจุดหมาย ในการดำเนินงานผู้เขียนในฐานะ หัวหน้าองค์กรก็ต้องใช้เทคนิคของการบริหาร แก่ไขและพัฒนาองค์การให้สามารถดำเนินงาน ตามวัตถุประสงค์ได้ในขณะเดียวกันการวิจัยก็มี ส่วนสำคัญ ในโครงการที่มีการวิจัยก่อนลงมือ ดำเนินงาน เพื่อหาข้อมูลหรือคิดค้นก่อนที่จะ ดำเนินงาน ข้อมูลที่ได้นั้นจะเป็นข้อมูลประกอบ การพิจารณาในการกำหนดกลยุทธ์การดำเนินงาน ทุกขั้นตอน จะเห็นว่าคณะผู้ปฏิบัติงานใช้วิธี การสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสาน ทุกขั้นตอน เพียงแต่ในขั้นตอนใด ส่วนใดจะมีแนวโน้ม เป็นอย่างไร จะดำเนินการโดยใช้เทคนิคประเภท ใดของสังคมสงเคราะห์เท่านั้นเอง

การยุติกระบวนการเปลี่ยนแปลง : แน่ใจ ว่าการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้เสมอ

ในโครงการนี้มีระยะเวลาการดำเนินการ เพียง ๑๒ เดือน ในกระบวนการยุติโครงการ ก่อนที่จะยุติคณะผู้ปฏิบัติงานได้ชี้แจงให้ประชา- ชนทราบทั้งโดยวาจาและโดยลายลักษณ์อักษร และก่อนที่จะยุติโครงการหรือปิด Case นั้นจะ ต้องแน่ใจว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงสามารถ ดำเนินต่อไปได้โดยปราศจากนักสังคมสงเคราะห์ นั้นคือการสร้างความมั่นคงให้แก่กระบวนการ เปลี่ยนแปลงก่อนที่จะจากชุมชนไป อันเป็นขั้น

ตอนสุดท้ายของกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างมี
แผน

ในกระบวนการดำเนินงาน นักสังคม
สงเคราะห์จะต้องตระหนักอยู่เสมอว่าลักษณะงาน
และกิจกรรมที่กำหนดไว้และดำเนินในชุมชนนั้น
จุดหมายการดำเนินการมิได้อยู่ที่สิ่งที่จะเกิดขึ้น
(Change Outcome) เท่านั้น แต่จุดหมายสูงสุด
คือการพัฒนาให้ประชาชนในชุมชนนั้นมีความรู้
ความสามารถในการแก้ปัญหา ปัญหาอะไรก็ได้
ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต
ในระหว่างการปฏิบัติงานจึงมีการกระตุ้นให้คน,
กลุ่มในชุมชนสำนึกในหน้าที่ของตน ในฐานะ
สมาชิกของชุมชนในฐานะผู้แทนของชุมชน ฯลฯ
ว่าจะต้องรับผิดชอบชุมชนอย่างไรบ้าง

ในช่วงก่อนการยุติโครงการ คณะผู้
ปฏิบัติงานได้ฝึกอบรมผู้นำชุมชน โดยส่ง
ออกไปรับการสัมมนาที่สมาคมวางแผนครอบครัว
แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ ใน
เรื่องบทบาทของผู้นำชุมชน และมีการจัดทัศน
ศึกษาพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำชุม
ชนในชุมชนอื่น ๆ ด้วย และฝึกอบรมผู้แทน
ด้านการวางแผนครอบครัวเพื่อจะเป็นผู้รับช่วง
ในการให้บริการด้านวางแผนครอบครัวต่อไปอีก

ในบทความนี้^๕ไม่อาจชี้แจงรายละเอียด
ของโครงการได้ แต่ผู้เขียนขอเสนอว่า การใช้วิธี
การสังคมสงเคราะห์ผสมผสานกับชุมชนดังกล่าว
เป็นวิธีที่ดีที่สุดและสามารถทำได้อย่างรวดเร็วให้

บรรลุจุดหมายของโครงการในระยะเวลาซึ่งกำ
หนดไว้สั้นมาก ตลอดจนสิ้นเปลืองน้อยที่สุด แต่
คณะผู้ทำงานจะต้องดำเนินงานอย่างจริงจังเพราะ
เป้าหมายของการดำเนินงานแบบสังคมสงเคราะห์
ผสมผสานนั้นกว้างขวาง จะต้องมีการวางแผน
อย่างรัดกุมทุกขั้นตอนจึงจะทำให้การดำเนินงาน
บรรลุซึ่งจุดหมายได้

นักสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสานจะถูก คุกคามโดยวิชาชีพอื่นหรือไม่

การดำเนินงานสังคมสงเคราะห์แบบผสม
ผสานนั้น แม้ว่าจะดูเหมือนว่าจะเป็นวิธีการ
สังคมสงเคราะห์ที่ดีกว่าวิธีการดั้งเดิมทั้งหมด แต่
จากการวิเคราะห์ลักษณะของวิธีการนี้ ประกอบ
กับเงื่อนไขที่สำคัญซึ่งกล่าวไว้แล้วข้างต้นจะเห็น
ว่า ความสำเร็จของการดำเนินงานสังคมสง
เคราะห์แบบนี้จะต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ เช่น
ความรู้ความสามารถของนักสังคมสงเคราะห์ใน
กระบวนการเปลี่ยนแปลง ความรอบรู้ของนัก
สังคมสงเคราะห์ ทักษะในการปฏิบัติงานกับคน
ทุกระดับ ความสามารถในการแสวงหาทรัพยากร
ทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อมาช่วยให้กระ
บวนการเปลี่ยนแปลงบรรลุผล ความสามารถในการ
จัดและลดความขัดแย้งระหว่างบุคคลในการ
ปฏิบัติงานร่วมกัน ฯลฯ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นัก
สังคมสงเคราะห์วิชาชีพได้รับการฝึกอบรมมาเพื่อ
ดำเนินงานดังกล่าว คงจะกล่าวได้ว่าเอกลักษณ์

ของนักสังคมสงเคราะห์คือ บุคคลที่สามารถทำงานกับคนที่มีปัญหา กลุ่มที่มีปัญหา และชุมชนที่มีปัญหา ซึ่งเอกลักษณ์นี้ต่างกับนักวิชาชีพสาขาอื่น ๆ

แม้ว่านักสังคมสงเคราะห์ที่ใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสาน จะต้องอาศัยรากฐานความรู้ทางสังคมศาสตร์มาก จะต้องประยุกต์วิธีการของนักวิชาชีพสาขาอื่น เช่น คณะผู้ปฏิบัติงานในโครงการชอยภูมิจิตรต้องผสมผสานเทคนิคการติดต่อกับชุมชน ซึ่งเป็นของนักสังคมสงเคราะห์ก็ตาม หรือต้องอาศัยกลวิธีทางการเมือง แต่เอกลักษณ์ดังกล่าวจะเป็น ของนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ ความกังวลของนักสังคมสงเคราะห์บางกลุ่มในประเทศไทยที่ว่า หากใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์ผสมผสานแล้ว นักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพจะถูกกลืนโดยนักสังคมศาสตร์สาขาอื่นย่อมไม่มีวันเป็นไปได้

บทสรุป

ผู้เขียนพยายามจะวิเคราะห์ลักษณะธรรมชาติของวิธีการสังคมสงเคราะห์ผสมผสาน ซึ่ง จะเหมาะสมกับการปฏิบัติงานในลักษณะเช่น ชุมชนในประเทศไทย โดยยกตัวอย่างกรณีศึกษาซึ่งดำเนินงานที่ชอยภูมิจิตร พระโขง

ทฤษฎีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์จะต้องเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงอยู่เสมอให้ทันกับปัญหาและความต้องการของคนและสังคมซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงในแนวความคิดของคนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ซึ่งมีอยู่เสมอมานั้นมิใช่ของแปลกประหลาดแต่อย่างใดข้อเสนอนี้มีเงื่อนไขแต่ในภาวะการณ์ปัจจุบันเท่านั้น แต่ในอีกสิบปีข้างหน้า อาจจะมีแนวความคิดอื่น ๆ ซึ่งทั้งนักการศึกษาสังคมสงเคราะห์และผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ จะต้องใส่ใจและติดตามอยู่เสมอ